

Слободан А. Кодела¹
Универзитет у Нишу
Факултет уметности Ниш
Катедра за солфеђо

Биљана Љ. Мандић²
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет Крагујевац
Катедра за музичку теорију и педагозију

КОЛИКО НЕГУЈЕМО ТРАДИЦИОНАЛНУ ПЕСМУ НА ПРЕДМЕТИМА СОЛФЕЂО И МУЗИЧКА КУЛТУРА?

Увидом у актуелне наставне планове и програме предмета Солфеђо и Музичка култура у Републици Србији уочена је маргинализација традиционалне песме нишког и лесковачког краја. Ова чињеница представљала је полазну основу да се проблем истражи сагледавањем степена познавања традиционалне песме нишког и лесковачког краја од стране наставника и ученика музичких и општеобразовних школа и утврди степен њихове (не) заступљености у тренутним наставним садржајима предмета Солфеђо и Музичка култура. У раду се презентује део спроведеног истраживања на подручју нишког и лесковачког краја међу наставницима и ученицима градских, приградских и сеоских школа за основно музичко и основно опште образовање. Резултати истраживања указују на недовољно познавање и на недовољну примену традиционалне песме краја у коме се живи у наставним процесима оба предмета. Детектовано стање упућује на неопходност осмишљавања нових могућности спознавања народног певања нишког и лесковачког краја, зарад очувања народне музичке традиције и њене популаризације значајнијом применом у наставним садржајима предмета Солфеђо и Музичка култура.

Кључне речи: музичко наслеђе, традиционална песма нишког и лесковачког краја, културни идентитет, настава солфеђа, настава музичке културе.

У наставној музичкој пракси Србије (Kodela 2014; Vasiljević 2004; Pantović 1999, 1998) и европских земаља Мађарске и Бугарске (Kodalj 1974, Peev 1963) сусрећу се драгоцени примери коришћења музичког фолклора у различитим видовима наставе музике. Тиме се традиционалној песми даје шире значење и простор, као наставном елементу који омогућава посебан вид развијања опште музичке културе уз поимање

1 kboban64@gmail.com

2 biljana.mandic@gmail.com

значаја и неопходности очувања традиционалног музичког наслеђа. Ови аспекти чине посебан, неизоставан део у сагледавању васпитних, педагошких, социолошких, естетских, културолошких и историјских процеса одређеног краја и имају немерљив утицај на развој целокупне личности васпитаника.

Полазећи од чињеница да се суштина музичке традиције односи на сваки вид нематеријалних вредности, „она подразумева духовне продукте народа који су се задржали из прошлости, а генерацијски струје нараштајима преносећи се из једне епохе у другу” (Mandić, 2009: 336), представљајући „активног чиниоца у конструисању културе, друштва и етничког идентитета, што нарочито долази до изражаја када се ради о музици која је перципирана као „традиционална” (Ristivojević, 2009: 118). Ове особености утичу да се традиционална/народна песма одређеног локалитета, доживљава и као „музички језик одређене средине” (Drobni, 2008: 97), која својим мелодијско-ритмичким и језичко/говорним специфичностима представља основни елемент који потпомаже очувању карактеристичног мелодијског израза чинећи „својеврстан, сложен културни и уметнички феномен у коме се изразито одржава веза и узајамост између музике, живота и друштвених заједница у којима музика постоји” (Petrović, 1989: 17). Зато се њена улога и функција у музичко-педагошкој пракси (у настави Солфеђа – применом примера традиционалних песама са циљем решавања бројних захтева наставе, у настави Музичке културе – певањем дечјих народних песама и игара), третира као „извор грађе за формирање богатог фонда музичких утисака и представља главни материјал за стварање представа, асоцијација и свесно усвајање знања” (Kršić Sekulić, 2000: 66), чинећи један од кључних фактора у конструкцији културног идентитета личности³. Очигледно је да се традиционална музика мора посматрати као „палета значења којом се може уобличити широк дијапазон идентитета, од појединачних, групних, па до обухватнијих као што су локални, етнички и културни (Ristivojević, 2012: 471). Неопходно је да се ови наставни садржаји налазе у склопу оба предмета да би као такви омогућили да „оригиналност и лепота мелодије, богатство и специфичност ритма, архаизми у текстовима песама, упознавање обредног и обичајног живота подстичу дечју машту и стимулишу самостално музичко стваралаштво” (Pavlović, 2013: 679).

3 О потреби, значају, очувању и примени традиционалне музике најупечатљивије сведоче истраживања М. Резеутека и сарадника (Rzeszutek, M. A. et al., 2012) базирана на проучавању различитих популација становништва Тајвана и Филипина (N=421). У истраживању су упоређиване сличности и разлике на основу архивских снимака традиционалних песама овог поднебља некада и сада. Поменути аутори истичу (надовезујући се на ставове америчког етномузиколога Алана Ломакса (A. Lomax)), да су архивски снимци „од суштинског значаја у свету где глобализација и ширење западне културе прете да угасе велики део културне разноликости”. Чињенице јесу да је аутохтона традиционална музика многих народа већ попримила елементе западне културе у процесу, које аутори истраживања називају неком врстом „наметнуте хибридизације” (Rzeszutek, et al., 2012).

Резултати најновијих интернационалних истраживања (Pamjav et al., 2012; Brown et al., 2014) говоре у прилог постојању *генетског кода* захваљујући коме је одређена врста музике прихватљивија и разумљивија једном народу, односно, уочено је да народи са сличним музичким културама имају и међусобно сличне генетске структуре. Из тога произилази да увођење традиционалних песама краја у коме се живи у наставу музике може да буде подстакнуто прикладним материјалом који се може окарактерисати као *генетски* прикладан. Међутим, чињенице указују да народне песме краја у коме се живи, а које обилују разноврсним ритмичким конструкцијама и метричким врстама као и мелодијама/напевима блиским генетском наслеђу ученика, не налазе своју адекватну примену кроз наставне садржаје, што представља „релевантан индикатор да се песма у функцији очувања народне традиције не користи у довољној мери” (Stošić, 2008: 70–71). Без помоћи педагога васпитаник није у могућности да сагледа(ва) структуралне одлике наставног садржаја. Јасно је да се ни поимање народне традиције не може одвијати ако није адекватно иницирано, јер „човек никада не посматра свет очима свог исконског претка. Он га види како је приказан одређеним скупом обичаја, установа и начина мишљења” (Benedikt, 1976: 30). Зато је и задатак школе, као вида културне средине, да омогућава појединцу да спознаје и препознаје своју традиционалну музику и правилно се односи према њој. Као активан или пасиван члан одређене (локалне) културне заједнице и кроз „усвајање културно препознатљивих појмова [*појединац*] постаје оспособљенији да спознаје и конструише значење музике коју потом може да дели с одређеним бројем људи” (Ristivojević, 2012: 472).

Методологија истраживања

Ценећи значај традиционалне песме и њену усмереност на очување националног (и локалног) идентитета, као и неопходну примену у музичкој настави, приказивањем дела резултата, у оквиру обимније спроведене експлоративне студије, утврђиван је тренутни степен заступљености и познавања традиционалних песама краја у коме се живи (нишког и лесковачког)⁴. Утврђивање степена познавања народних песама нишког и лесковачког краја од стране ученика и наставника, ставова наставника солфеђа и музичке културе о степену, врсти и потреби имплементације

4 Границе подручја југа Србије могу се одредити на следећи начин: са севера се граничи са масивима Сврђишких планина и Јастрепца, са запада масивом Копаника све до Ибра, са југа са Републиком Македонијом и са истока државном границом према Бугарској. У оквиру овог ширег појаса мање зоне налазе се са обе стране Јужне Мораве: Нишава, Власина, Топлица, Јабланица и др. Нишки крај обухвата тзв. Нишко поље: „регион омеђен на истоку Сврђигом и Заплањем, на југу и западу Лесковачком Моравом и Добричем, а на северу Алексиначком котлином” (Hofman, 2005: 10). Лесковачки крај (котлина) са запада је омеђен планинама Радан и Пасјача. Са југа га надвисују планине Кукавица и Чемерник, а са истока Бабичка гора, Селичевица и Сува планина. Са севера се граничи са нишком, а са југу, преко Грделичке клисуре, повезан је са врањско-бујановачком котлином.

народног певања нишког и лесковачког краја у наставне садржаје представљало је циљ ове микростудије. У елаборирању базичних података коришћене су: дескриптивна научно-истраживачка метода, метода теоријске анализе и синтезе, а присутност статистички значајних разлика у заступљености појединих одговора утврђивана је z-тестом за пропорцију. Истраживање, спроведено на подручју нишког и лесковачког краја током 2011. године, у основи је имало *ex-post-facto* карактер. Овим типом истраживања испитана је ефикасност, у конкретном примеру, постојање и познавање традиционалне песме краја у коме се живи у склопу/ и ван наставне литературе, на основу чега су утврђени чиниоци о његовом деловању.

Интерпретација дела добијених резултата базирана је на одговорима четрдесет наставника (40) из различитих школских региона, са циљем евентуалног утврђивања постојања истих или различитих ставова под дејством неједнаких социо-културних средина⁵. Од укупног броја испитаних наставника, тридесет двоје (32) су наставници музичке културе (80% узорка), осам (8) наставника солфеђа (20% укупног узорка) и шест стотина и осамдесетпет (685) ученика. Утврђено је да највећи број наставника – њих 42,50%, ради у градским школама, у приградским 30,00% и сеоским школама 27,50%. Одговори свих наставника једнако су вредновани, без обзира на средину у којој се школа налази и категорију наставника (наставник музичке културе или солфеђа).

У циљу добијања прегледног стања о тренутној заступљености примени и познавању традиционалне песме нишког и лесковачког краја у музичкој настави, проверавани су већ формиран ставови наставника засновани на континуираној педагошкој пракси и педагошкој оспособљености, да релевантно валоризују тренутну уџбеничку литературу. Наставници основних музичких и школа за основно образовање сагледавали су и постојање приручне наставне литературе која би, у недостатку основне, омогућила успешнију обраду традиционалне музике. Значајно је истаћи да су досадашња проучавања народног певања нишког и лесковачког краја првенствено била у фокусу интересовања етно-

5 Школе обухваћене истраживањем:

- Основне музичке школе: Музичка школа Ниш, Музичка школа *Станислав Бинички* из Лесковца, приградска музичка школа Лебане (истурено одељење музичке школе Лесковац);

- Основне школе (градске): *Цар Константин* и *Чезар* из Ниша, *Јосиф Косић* и *Трајко Стаменковић* из Лесковца;

- Основне школе (приградске): *Јасиребачки партизани* Меровина, *Бранко Радичевић* Брестивац, *Вук Караџић* Бобиште, *Милушин Смиљковић* Вибнарце, *Вук Караџић* Лебане, *Радован Ковачић* – *Максим* Лебане;

- Основне школе (сеоске): *Вишко* и *Свети* Гадин Хан, *Вишко* и *Свети* Доњи Душник, *Радоје Домановић* Бошњаце, *Никола Скобаљић* Велико Трњане (истурено одељење Стројковце), *Бора Штанковић* Губеревац, *Вук Караџић* Печењевце.

музикологије,⁶ док педагошка истраживања оваквог типа до сада нису спроведена на подручјима градова Ниша и Лесковца.

Приказ и интерпретација добијених резултата

Значајан број наставника градских, приградских и сеоских школа (sig.=0,002<0,05) сматра да је традиционална песма недовољно заступљена у настави (82,50%). Насупрот њима, 7,50% наставника изнело је став да у реализацији програма наставе има довољно примера традиционалне песме, док 10% испитаника нема јасан став.

Табела 1: Ставови наставника о заступљености традиционалне песме у настави оба предмета

Место		Довољно	Недовољно	Немам јасан став	Укупно
Град	Број наставника	2	13	2	17
	%	11,76	76,47	11,76	100,00
Приградско насеље	Број наставника	1	10	1	12
	%	8,33	83,33	8,33	100,00
Село	Број наставника	0	10	1	11
	%	0,00	90,91	9,09	100,00
Укупно	број наставника	3	33	4	40
	%	7,50	82,50	10,00	100

Схватајући важност и значај традиционалне песме у формирању става о вредновању, познавању и очувању музичке традиције краја у коме се живи проверавано је: *Да ли (по Вашем мишљењу) традиционална песма Вашег краја треба да буде (посебно) заступљена у музичкој настави?* Иако проценат од 80% испитаних наставника (sig.=0,001<0,05) сматра да у садржајима музичке наставе треба да доминирају традиционалне песме њиховог краја, уочено је да: 1) наставници не показују подједнаке афинитете према обради традиционалних песама овог региона и 2) традиционалну песму нишког и лесковачког краја недовољно познају.

Поред одабраних народних песама које се тренутно налазе у уџбеницима предмета Солфеђо и Музичка култура и континуирано се понављају из године у годину, наставници градских школа, без значајне разлике између броја наставника (sig.=0,233>0,05), мање познају традиционалну песму краја у коме живе од наставника у приградским и сеоским школама, где је број традиционалних песама наведених у одговорима наставника значајно већи (sig.=0,001<0,05, sig.=0,006<0,05) у односу на градску средину.

6 Допринео у прикупљању и бележњу традиционалних песама нишког и лесковачког краја дали су: Владимир Ђорђевић (1928, 1931), Коста Манојловић (1953), Миодраг Васиљевић (1960), Злата Марјановић Крстић (1998) и Ана Хофман (2005).

Графикон 1: Процентуални показатељи наставаничког степена познавања народних песама свога краја

У раду наставника највише доминирају одабране народне песме, односно наслови песама који се већ налазе у уџбеницима предмета Солфеђо и Музичка култура. Навођењем три обрађиване традиционалне песме на часовима музичке наставе – Солфеђа и Музичке културе, добијен је налаз од укупно педесет три (53) народне песме које чине одређени фондус материјала потребног за формирање адекватне представе о народној традицији свога народа. Иако се највећи број наведених наслова песама, већ налази у уџбеницима предмета Солфеђо и Музичка култура, или је понуђен у оквиру *Списка прејоручених песама* за обраду у музичкој настави, издвојене песме од стране наставника годинама уназад, скоро непромењене се обрађују и изводе на часовима оба предмета: *Вишњичица* (N=8), *У Милице* (N=7), *Ајде Кајто* (N=6), *Додоле* (N=6), *Разгранала грана јоргована* (N=5) и др⁷. Изложени подаци потврђују чињеницу да у оквиру музичко-педагошког рада наставници недовољну пажњу поклањају традиционалној песми краја у коме се школа налази, без обзира на ставове о потреби увођења традиционалних песама свога краја у актуелне наставне садржаје. Сматрамо да се основни разлог налази у недостатку одговарајуће приручне наставне литературе.

7 Према анкетним подацима, наставници су изводили следеће народне песме: „*Ајде Кајто* (6 наставника), *Дивна, Дивна* (3 наставника), *Додоле* (6 наставника), *Ја посадих лубенице* (3 наставника), *Јечам жела* (3 наставника), *Ој, Мораво* (3 наставника), *Поведи оро, Бојано* (1 наставник), *Разгранала грана јоргована* (1 наставник), *Шано душо* (4 наставника), *У ливади под јасеном* (4 наставника), *У Милице* (7 наставника), *Вишњичица* (8 наставника).

Графикон 2: Ставови наставника о потреби увођења традиционалних песама свој краја

Поред наставника, у оквиру спроведеног истраживања шест стотина и осамдесет пет (685) анкетираних ученика општеобразовних и основних музичких школа у проценту од 97,27%, не познаје традиционалне песме свога краја,⁸ али ни других крајева Србије. Ови резултати сагласни су са резултатима истраживања (Stošić, 2008) у коме је указано да 51,7% испитаних ученика четвртог разреда основних школа у Новом Саду, Београду и Врању не знају да наведу традиционалне/народне песме свога краја.

О степену непознавања традиционалне песме краја у коме се школа налази упечатљиво говоре подаци у графикону бр. 3. У градској средини 78,29% ученика се изјаснило да не познаје *нити једну* традиционалну песму краја у коме живи. У приградским насељима тај проценат је упечатљиво највећи и износи 83,07%, док је у сеоској средини ипак нешто мањи (65,22% ученика).

8 Добијене резултате презентујемо као алармантне, јер је значајно *непознавање* традиционалне песме уочено међу одговорима ученика музичких школа, од чега 97,27% свих испитаних ученика није навело нити једну традиционалну песму краја у коме живе. Од укупно шест стотина и осамдесет пет (685) испитаних ученика *само десеторо* (10) је издвојило по један назив народне песме свога краја (уп. Kodela, 2012: 101–107). Одговори добијени од ученика музичких школа, корелирају са одговорима ученика основних школа. На питање *које традиционалне песме свога краја познају и које народне песме су учили на часовима музичке културе* шест стотина и тридесет један (631) ученик (од укупног броја (685) ученика) навео је различите одговоре. Седам уписаних назива су песме новокомпоноване музике, а остали називи су народне песме обрађиване на часовима музичке културе: *Авлије, авлије* (36 ученика), *Дивна, дивна* (30 ученика), *Дуње ранке* (30 ученика), *Иде Миле* (22 ученика), *Густа ми магла падала* (12 ученика), *Иванова кориша* (48 ученика), *Вишњичица* (59 ученика), *Лејли су нано* (38 ученика), *Нишка бања* (40 ученика), *Ој, Мораво* (64 ученика), *У Миличи* (36 ученика), *Нишлијске девојке* (25 ученика), *Разгранала грана јоргована* (30 ученика), *Ја посејам лубенице* (11 ученика) итд.

Графикон 3: Процентуални показатељи о степену ученичког непознавања традиционалне песме свој краја

Иако највећи број анкетираних наставника 92,50% ($\text{sig.}=0,000<0,05$) поседује свест да би боље познавање народног певања нишког и лесковачког краја значајно утицало на очување локалне музичке традиције и указало да је неопходна имплементација нових наставних садржаја у тренутно актуелне, уочава се да јаснијих и артикулисанијих смерница ипак нема. Валидан пример пружају ваннаставне активности школских хорова, школских оркестара или неког вида музичких ансамбала, на чијим се репертоарима, у постотку од 60% не налази традиционална/народна музика (Графикон 4.).

Табела 2: Ставови наставника о важности познавања традиционалне песме за очување музичке традиције

Место		Да	Нема већег утицаја	Укупно
Град	Број наставника	14	3	17
	%	82,35	17,65	100,00
Приградско насеље	Број наставника	12	0	12
	%	100,00	0,00	100,00
Село	Број наставника	11	0	11
	%	100,00	0,00	100,00
Укупно	број наставника	37	3	40
	%	92,50	7,50	100

Уочено је да не постоји значајнија разлика у броју наставника градских, приградских и сеоских школа који на програмима ансамбала изводе традиционалне песме и игре, од оних који је не изводе ($\text{sig.}=0,113>0,05$, $\text{sig.}=0,500>0,05$, $\text{sig.}=0,183>0,05$). И ови резултати представљају директне индикаторе да је однос према жанру традиционалне музике у догледном времену неопходно променити. Неповезаност слободних школских музичких активности са потребом стварања погодног амбијента у школама ради презентовања традиционалног музичког израза првенствено је иницирана недостатком литературе са аранжманима народних песама намењених за рад школских хорова и инструменталних ансамбала.

Графикон 4: Заступљеност традиционалне песме у рејериоарима школских ансамбала

Како очувајти народну традицију наставном праксом?

Добијени резултати указују на низ негативних фактора у наставним процесима предмета Солфеђо и Музичка култура и на различите могућности (не)примене традиционалне песме у настави. Закључци у оквиру ове експлоративне студије произашли су из директне наставне праксе и детектовани су од стране наставника музике. За постојање оваквог односа према традиционалној песми нишког и лесковачког краја и њен тренутни положај у актуелним наставним плановима и програмима наметнули су се као одговорни следећи фактори:

1. недостатак примера традиционалне песме у (постојећој) уџбеничкој литератури (за оба предмета – Солфеђо и Музичка култура);
2. недовољно познавање традиционалне песме краја у коме се живи од стране наставника (недовољно познавање традиционалних песама и из осталих крајева Србије);
3. недовољна извођачка заступљеност традиционалних садржаја у оквиру школских музичких манифестација (свирањем или певањем).

У оквиру синтезе добијених резултата потенцијална решења саображена су у чињеницама које следе:

1. у новим издањима уџбеничке литературе приложити већи број примера традиционалне песме из различитих крајева Србије (у званичној уџбеничкој и стручно-методичкој литератури)⁹;
2. иницирати штампање публикација – приручника са примерима локалног народног музичког стваралаштва и нотним записима са методско-дидактичким тумачењима и упутствима о њиховој примени у музичкој настави;

9 Анализом уџбеника за предмет Солфеђо за ОМШ различитих аутора и издавача (Боривоје Поповић, Владимир Јовановић и др.) [„... у којима се сусрећемо са традиционалном песмом, није тешко закључити да ученици из нишког и лесковачког краја не могу да упознају, чак ни елементарно да се информишу о традиционалном музичком изразу свога краја (као ни из других крајева Србије), што је опет у директној вези са ставом да је немогуће тако комплексан задатак „решити” са три народне песме из Лесковца и једном градском песмом из Ниша”] (уп. Kodela, 2012: 103 и уп. уџбеник Солфеђо за петти разред шестогодишње основне музичке школе аутора Александре Јовић-Милетић, Гордане Стојановић и Зорана Николића).

3. одржавати стручне семинара на којима би се наставници комплексније упознавали са особеностима традиционалног музичког наслеђа краја у коме живе и осталих крајева Србије;
4. обезбедити већи број аудио (и видео) записа традиционалне песме и игре из различитих региона Србије, уз писана објашњења о карактеру, месту и другим одликама снимљених примера;
5. опремити школе народним инструментима карактеристичним за поједине регионе Србије (фрула, двојнице, окарина, гусле и сл.) и активирати њихову већу примену у директном наставном процесу;
6. остварити боље услове за организованији рад слободних музичких активности (солисти и групе певача, инструментални солисти, фолклорне секције и др).

Мишљења смо да би значајнијом применом традиционалне песме поднебља у коме се живи, ученици успешније савладавали музичке садржаје првенствено захваљујући текстуалним и интонативно-ритмичким специфичностима традиционалне песме. Зато је неопходно да наставници солфеђа и музичке културе перманентно изграђују позитиван став и однос према традиционалној песми и игри свога краја, свест о потреби познавања и очувања националног музичког идентитета и да формирају естетске критерије који би доприносили бољем вредновању традиционалног музичког израза у односу на друге музичке жанрове. На овај начин, традиционална песма добила би место које јој по свом значају и припада.

У прилогу који следи, издвојен је један број традиционалних песама нишког и лесковачког краја које се могу применити у наставним процесима предмета Солфеђо (*звучна припрема муџације; обрада предџакџа; промена џакџа; доживљај метричке врсте 7/8 и 8/8*) и Музичка култура (*примери за певање; примери за певање и слушање музике и народне игре са певањем*) и допринети успешнијем савладавању различите интонативно-ритмичке проблематике.

Прилоз

Мала ризница традиционалних песама нишког и лесковачког краја

Примери за певање:

Девојка је пошла у гору за воду

♩ = 94

Де - вој - ка је по - шла у го - ру за во - ду,

Девојка је пошла у гору за воду (љубавна); запис: Слободан Кодела, певао Драгиша Тодоровић (1946)¹⁰.

Ситна киша заросила

♩ = 64

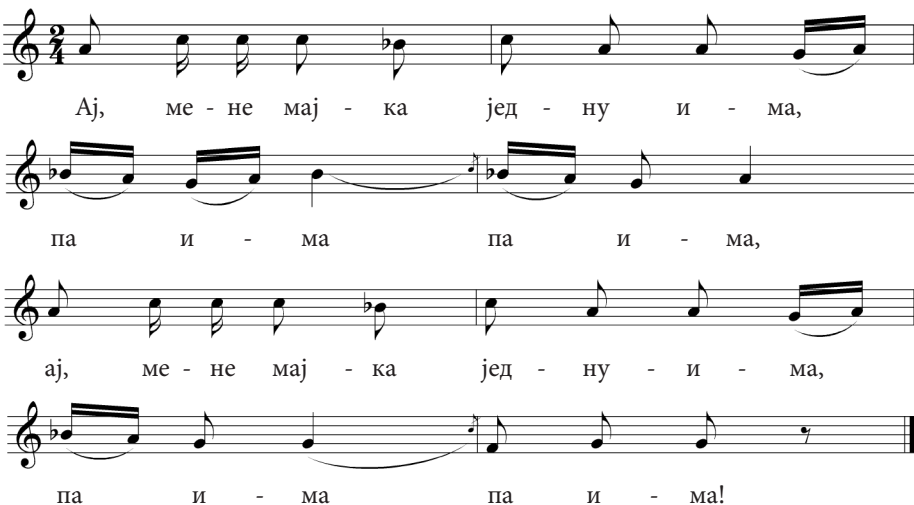
Ситна киша заросила,
Равно поље наросила,

Ситно жито наросила,
Дај нам, Боже, ситну кишу.

Ситна киша заросила (додолска); Гаџин Хан, Заплање (нишки крај); запис: Слободан Кодела, певала Јаворка Здравковић (1941).

Ај, мене мајка једну има

♩ = 74

Мене мајка једну има, па има!
Па ме дава за Стопана Илију.
У Стопана Кучка мајна – свекрва.

10 У заградама поред имена певача забележена је година њиховог рођења.

Па ме праћа на Петровдан у жетву.
 Па ми дава празну торбу без 'леба.
 Па ми дава празну стовну без воду.
 Не ме пита: „Јеси л' гладна и жедна?“
 Но ме пита: „Колко си нажњела?“

Жетварска песма (према запису мелографа: *Оро иза ручка*) из околине Ниша. Запис М. А. Васиљевић. Нема података о певачу и години када је песма забележена. Coll. II/8 (Зорислава М. Васиљевић, *Српско музичко благо*).

Примери за слушање музике и пјевање:

'Ајде, Цветио, јагње моје

♩ = 85

The musical score is written in 3/4 time with a tempo of 85. It consists of three staves of music. The lyrics are written below the notes. The melody is simple and folk-like, with a mix of quarter and eighth notes. There is a triplet of eighth notes in the second line.

‘Ај - де, Цве - то, јаг - ње мо - је,
 Ги - до, ги - до, ва - рај, ги - ди -

'Ајде, Цвето, јагње моје,	Гидо, гидо, варај, гидијо.
Гидо, гидо, варај, гидијо.	Имам татка, не дава ме,
'Ајде, Цвето, беж' за мене,	Гидо, гидо, варај, гидијо.
Гидо, гидо, варај, гидијо.	Ак' не дају, а ти бегај,
Имам мајку, не дава ме,	Гидо, гидо, варај, гидијо

'Ајде, Цвето, јагње моје (љубавна); Вукманово (нишки крај); запис: Слободан Кодела, певао Драгиша Тодоровић (1946).

Јована жишо жњејеше

Rubato e = 198 (99 = ♩)

The musical score is written in 7/8 time with a tempo of 198. It consists of three staves of music. The lyrics are written below the notes. The melody is more complex than the first example, with many eighth and sixteenth notes. There are repeat signs at the end of the first and second lines.

Јо - ва - на жи - то жње - је ше
 и це-ли дан си по - је - ше.
 „Кол' - ко ја слам - ке ва - ти - ла,

Јована жито жњејеше и цели дан си појеше:
 „Кол'ко ја сламке ватила, тол'ко ја свата накитила”.
 Јован си гором одеше и ти озгор си збореше:
 „Јовано, бела румена, Јовано, мајкина вреднуљо,
 Ја ћу ти снопље изржем, а так ћу да те изљубим,
 А кад те душо изљубим, дома ћу да те поведем”.
 Разбрала мома Јована, што збори момак у гори.
 „Јоване, море, Јоване, батали снопље, Јоване.
 Јоване, море, Јоване, нека нас песке¹¹ саставе”.

Јована жито жњејеше (жетелачка); Доњи Душник, Заплање (нишки крај); записао Слободан Кодела, певала Радмила Милојковић (1937).

Три девојке

♩ = 60

Ме - љу со - бом го - во - ри - ле:

Ка - мен мо - сте, не ни - хај се, не да - ју

ме - не, дра - ги, за те - бе.

Три девојке (љубавна песма); напев из Ниша. Записао М. А. Васиљевић 1946. године; певала Љубица Миливојевић, АРХ, COLL. II/210.

¹¹ Песке – рукохват.

Народне игре са пјевањем:

Попова ми Стојна

♩ = 184

Ниш

По по - ва ми Стој - на сит - но ко - ло и - гра,

Стој - но ми, Стој - ке, цуп - ни ми на но - гу, но - гу.

Попова ми Стојна
Ситно коло игра;
Стојно ми, Стојке,
Цупни ми на ногу!
Попова ми Стојна
Русе косе има;
Стојно ми, Стојанке,
Убава девојко!

Попова ми Стојна (песма уз игру); записале Љубица С. Јанковић, Даница С. Јанковић, *Народне игре*, Просвета, Београд, 1949. стр. 377, певала Христина Бошковић.

Ја обу пџуче

♩ = 118

Ја о - бу па - пу - че и ча - ра - пе па - муч - не,

па и - за - ђо на ка - пи - ју да ва - рам ком - ши - ју.

Ој, ком - ши - јо, ман - гу - пе, на - бра - о си ја - бу - (ке),

на - бра - о си све ру - ме - не, ба - ци је - дну ме - не!

Ја обу папуче и чарапе памучне,
па изађо на капију да варам комшију.
Ој, комшијо, мангупе, набрао си јабуке,
Набрао си све румене, баци једну мене!

Ја обу папуче (песма уз игру); Лесковик (нишки крај); Ана Хофман, Александра Марковић, *Вокална музичка традиција околине Ниша*, Београд, 2005; певала Гроздана Ђокић (1945).

Опис игре:

1. и 2. такт: два корака десном ногом у десно са привлачењем леве ноге,
3. и 4. такт: два корака левом ногом у лево са привлачењем десне,
5. и 6. такт: два корака десном ногом напред са привлачењем леве,
7. и 8. такт: два корака левом у назад са привлачењем десне,
9. и 10. такт: два корака десном ногом у десно са привлачењем леве ноге,
11. и 12. такт: два корака левом ногом у лево са привлачењем десне ноге,
13. и 14. такт: корак напред десном ногом са привлачењем леве ноге, и корак назад десном ногом са привлачењем леве ноге.

Звучна припрема мушација

Листај се, горо зелена

♩ = 68

Ли - стај се го - ро, ли - стај се го - ро, го - ро,
ли - стај се, го - ро зе - ле - на.

Листај се, горо зелена,
Штечи, водо студена,
Да ме мој драги не нађе.

Листај се, горо зелена (љубавна); Вучје (лесковачки крај); М. Васиљевић, *Народне мелодије лесковачког краја*, Београд, 1960. (пример бр. 333), певала Нада Миленковић.

Предшакт

Ој, Бадњаче

♩ = 94

Ој, Бад-ња-че, Бад-ња-че, ти наш ста-ри ро - ђа - че,
у ку - ћу си до - ша - о, сре - ћу нам си до - не - о.

Ко - ли - ко вар - ни - ца, то - ли - ко нам па - ри - ца,
Ко - ли - ко вар - ни - ца то - ли - ко нам ја - гањ - ца.

Ој, Бадњаче, Бадњаче, ти наш стари рођаче,
у кућу си дошао, срећу нам си донео.
Колико варница, толико нам парица,
Колико варница толико нам јагања.

Ој, Бадњаче (пева се приликом уношења бадњака у кућу); Голема Њива (лесковачки крај); запис: Слободан Кодела, певао Сима Стојановић (1938).

Промене шакиша

Ој, Лазаре, Лазаре, добро јутро у дворе

♩ = 91

Ој, Ла - за - ре, Ла - за - ре, до - бро јут - ро у дво - ре.

e = 125

Ој, у - ба - ве ма - ле мо - ме, ко - ко - чи - це ме - ђу - чи - це.

Ој, Лазаре, Лазаре,
добро јутро у дворе.
Ој убаве мале моме,
кокочице међучице.
Што чопрљиш по буњиште,
да ли тражиш ситне глисте.
Или тражиш ситне глисте,
да ми сносиш крупна јајца.
Ој, Лазаре, Лазаре,
добро јутро у дворе.

Ој, Лазаре, Лазаре, добро јутро у дворе (лазарица); Голема Њива (лесковачки крај); запис: Слободан Кодела, певала Винка Стојановић (1943).

Доживљај мейричке врсше 7/8

Биљ, биљ ми поје

e = 251 (0(125 = J)

Биљ, биљ ми по - је Ма - ри - ке,
са - рај ми бу - ди са - бај - ле.
Ка - иљ ми дој-де, мо-ри, за те - бе,
зу - лум ће чи - ним, због те - бе.
Ах, ах, ах, Ма - ре, Ма-ре мо-ри, Ма - ри - ке,
Оф, оф, оф, цмн - мн мо-ја бој - ли - ке. ¹²¹³¹⁴¹⁵¹⁶¹⁷¹⁸¹⁹²⁰²¹²²²³²⁴

Биљ¹², биљ ми поје¹³ Марике,Сарај¹⁴ ми буди сабајле¹⁵.Каиљ¹⁶ ми дојде, мори, за тебе,Зулум¹⁷ ће чиним због тебе.

Ах, ах, ах, Маре, Маре, мори, Марике,

Оф, оф, оф, цмн-мн, моја бојлике¹⁸.

Од кад на пенцер теб' видно,

Сас мерџан¹⁹ бели низани,

За себ си конак не најдо,

Да спијем не мог' сербезли²⁰.

Ах, ах, ах, Маре, Маре, мори, Марике,

Оф, оф, оф, цмн-мн, моја бојлике.

Од теб' ћу булју²¹ да пра'им,Марике, бали трандафил²².Каурске ризе²³, мори, ће фрлиш,Мерак ли каље²⁴ да праим.

Ах, ах, ах, Маре, Маре, мори, Марике,

Оф, оф, оф, цмн-мн, моја бојлике.

12 Биљ – славуј.

13 Поје – пева.

14 Сарај – кућа, палата, двор, најлепши део чаршије (града).

15 Сабајле – рано ујутру.

16 Каиљ – у подвести.

17 Зулум – насиљништво, кавга.

18 Бојлика – вршњакиња.

19 Мерџан – огрлица од перли или бисера.

20 Сербезли – слободно.

21 Булја – жена, невеста.

22 Трандафил – старинско име за ружу.

23 Риза – одело, мантија или трака на одећи од чохе као украс.

24 Каље – обућа, папуче.

Биљ, биљ ми поје (љубавна); Вукманово (нишки крај); запис: Слободан Кодела, певао, Драгиша Тодоровић (1946).

Доживљај 8/8 мере (3 2 3)

Стан'те збогом извори

♩ = 123

Стан' - те збо - гом из - во - ри, стан' - те збо-гом из - во - ри.
О - ста - ла ви де - вој - ка,
Да ви ме - те дво - ро - ви, да ви ме - те дво - ро - ви.
Да ви до - ђев ку - мо - ви,

о - ста - ла ви де - вој - ка, да ви до - ђев ку - мо - ви.

Стан'те збогом извори,
Остала ви девојка,
Да ви мете дворови,
Да ви дођев кумови.

Стан'те збогом извори (лазарица); Падина – Житорађа (нишки крај); запис: Слободан Кодела, певала Рада Величковић (1938).

Литература:

Benedikt 1976: R. Benedikt, *Obrasci kulture*, Beograd: Prosveta.

Brown 2014: S. Brown, P. Savage, A. Min-Shan Ko, A. Stoneking, M. Ko, Ying-Chin Loo, Jun-Hun & J. Trejaut, Correlations in the population structure of music, genes and language. *Proc. R. Soc. B*, 281: 20132072. Доступно на: <http://dx.doi.org/10.1098/rspb.2013.2072>

Drobni 2008: I. Drobni, *Metodičke osnove vokalno-instrumentalne nastave*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [orig.] Дробни 2008: И. Дробни, *Методичке основе вокално-инструменталне наставе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Ђорђевић 1928: V. Ђорђевић, *Srpske narodne melodije: Južna Srbija*, sv. I, Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona. [orig.] Ђорђевић 1928: В. Ђорђевић, *Српске народне мелодије: Јужна Србија*, св. I, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.

Ђорђевић 1931: V. Ђорђевић, *Srpske narodne melodije (predratna Srbija)*, sv. II, Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona. [orig.] Ђорђевић 1931: В. Ђорђевић, *Српске народне мелодије (предратна Србија)*, св. II, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.

- Hofman 2005: A. Hofman, A. Marković, *Vokalna muzička tradicija okoline Niša*, Beograd: Centar za istraživanje muzike Balkana.
- Kodaly 1974: Z. Kodaly, *The Selected Writings of Zoltan Kodaly*. London; New York: Boosey & Hawkes.
- Kodaly, 1974: Z. Kodaly, *Hungarian Music Education*, in Bonis, *The Selected Writings*, 152–155.
- Kodela 2014: S. Kodela, *Tradicionalno pevanje niškog i leskovačkog kraja u muzičkoj nastavi*, Niš: Fakultet umetnosti. [orig.] Кодела 2014: С. Кодела, *Традиционално певање нишког и лесковачког краја у музичкој настави*, Ниш: Факултет уметности.
- Kodela 2012: S. Kodela, Tradicionalna pesma u udžbeničkoj literaturi nastave solfeđa u osnovnim muzičkim školama, u: S. Marinković (red.), *Tradicija kao inspiracija, Banja Luka*: Akademija umjetnosti, 101–107. [orig.] Кодела 2012: С. Кодела, Традиционална песма у удбеничкој литератури наставе солфеђа у основним музичким школама, у: С. Маринковић (ред.), *Традиција као инспирација, Бања Лука*: Академија умјетности, 101–107.
- Kršić Sekulić 2000: V. Kršić Sekulić, Pevanje kao uslov za uspešan razvoj instrumentalista, u: Vera Milanković, *Zbornik radova drugog pedagoškog foruma*, FMU, Katedra za solfežo, Beograd. [orig.] Кршић Секулић 2000: В. Кршић Секулић, Певање као услов за успешан развој инструменталиста, у: Вера Миланковић, *Зборник радова другог педагошког форума*, Београд: Факултет музичке уметности, 63–74.
- Mandić 2009: B. Mandić, Narodno muzičko stvaralaštvo kao podsticaj razvoja „duhovnog” zračenja učenika, u: Ivica Radovanović (red.), *Inovacije u nastavi – vrednovanje*, Beograd: Učiteljski fakultet, 334–340. [orig.] Мандић 2009: Б. Мандић, Народно музичко стваралаштво као подстицај развоја „духовног” зрачења ученика, у: Ивица Радовановић (ред.), *Иновације у настави – вредновање*, Београд: Учитељски факултет, 334–340.
- Manojlović 1953: K. Manojlović, *Narodne melodije iz istočne Srbije*, Beograd: Posebna izdanja Srpske akademije nauka, Muzikološki institut knj. 6. [orig.] Манојловић 1953: К. Манојловић, *Народне мелодије из источне Србије*, Београд: Посебна издања Српске академије наука, Музиколошки институт књ. 6.
- Marjanović Krstić 1998: Z. Marjanović Krstić, Vokalna muzička tradicija sela Brza, *Leskovački zbornik*, Leskovac: Leskovački muzej, XXXVIII, 267–335. [orig.] Марјановић Крстић 1998: З. Марјановић Крстић, Вокална музичка традиција села Брза, *Лесковачки зборник*, Лесковац: Лесковачки музеј, XXXVIII, 267–335.
- Pamjav 2012: H. Pamjav, A comparative phylogenetic study of genetics and folk music. *Molecular Genetics and Genomics*, 287/4, 337–349.
- Pantović 1999: Lj. Pantović, *Solfežo I, II*, Izdanje autora, Beograd-Cetinje. [orig.] Пантовић 1999: Љ. Пантовић, *Солфеђо I, II*, Издање аутора, Београд-Цетинје.
- Pavlović 2013: B. Pavlović, Vaspitne vrednosti tradicionalnih narodnih pesama i igara u nastavi muzičke kulture, u: Gordana Zindović Vukadinović (red.), *Nastava i vaspitanje*, LXII (4), Beograd: Pedagoško društvo Srbije, 668–681. [orig.] Павловић 2013: Б. Павловић, Васпитне вредности традиционалних народних песама и игара у настави музичке културе, у: Гордана Зиндовић Вукадиновић (ред.), *Настава и васпитање*, LXII (4), Београд: Педагошко друштво Србије, 668–681.

- Peev 1963: I. Peev, *Solfeži na narodnata osnova* I, II, Sofija: Nauka i iskustvo. [orig.]
Пеев 1963: И. Пеев, *Солфежи на народнаџа основа* I, II, Софија: Наука и изкуство.
- Петровић 1989: Р. Петровић, Српска народна музика – *Песма као израз народног музичког мишљења*, Београд: Српска академија наука и уметности – Музиколошки институт.
- Ristivojević 2012: М. Ristivojević, Proučavanje muzike u antropologiji, *Etnoantropološki problemi n.s.*, 7 (2), Beograd, 471–485. [orig.] Ристивојевић 2012: М. Ристивојевић, Проучавање музике у антропологији, *Етноантрополошки проблеми н.с.*, 7(2), Београд, 471–485.
- Ristivojević 2009: М. Ristivojević, Uloga muzike u konstrukciji etničkog identiteta, *Nova srpska antropologija 3: antropologija muzike*, Beograd: Etnološko-antropološke sveske 13, 117-130.[orig.] Ристивојевић 2009: М. Ристивојевић, Улога музике у конструкцији етничког идентитета, *Нова српска антропологија 3: антропологија музике*, Београд: Етнолошко-антрополошке свеске 13, 117-130.
- Rzeszutek 2012: Т. Rzeszutek, Р. Savage& Р. Brown, The structure of cross-cultural musical diversity, *Proceedings of the Royal Society B:Biological Sciences*, 279(1733), 1606-1612. doi:10.1098/rspb.2011.1750
- Stošić 2008: А. Stošić, Polifunkcionalnost pesme u nastavi muzičke kulture, *Pedagogija*, LXIII/1, Beograd: Savez pedagoških društava Srbije, 62–74.
- Vasiljević 1960: М. Vasiljević, *Narodne melodije leskovačkog kraja*, Beograd: Muzikološki institut. [orig.] Васиљевић 1960: М. Васиљевић, *Народне мелодије лесковачког краја*, Београд: Музиколошки институт.
- Vasiljević 1996: З. М. Vasiljević, *Srpsko muzičko blago*, Beograd: Prosveta. [orig.] Васиљевић 1996: З. М. Васиљевић, *Српско музичко благо*, Београд: Просвета.
- Vasiljević 2004: М. и З. Vasiljević, *Putem naše tradicionalne muzike*, Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [orig.] Васиљевић 2004: М. и З. Васиљевић, *Пућем наше традиционалне музике*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.

**Slobodan A. Kodela
Biljana Lj. Mandić**

HOW MUCH DO WE CHERISH THE TRADITIONAL SONG IN THE COURSES OF SOLFEGGIO AND MUSICAL CULTURE?

Summary

The analysis of the contemporary syllabuses of the courses of Solfeggio and Musical Culture reveals a tendency to marginalize the traditional songs of the local surroundings. This observation has initiated a research whose goal is to examine the level of knowledge of the traditional songs of the Niš and Leskovac region, as well as the degree of their presence in (absence from) the contemporary syllabuses of the courses Solfeggio and Musical Culture. This paper depicts part of the research conducted in the territory of the Niš and Leskovac region among the teachers and pupils of elementary music schools and comprehensive music schools in urban, suburban and rural areas. The obtained results indicate that the syllabuses of both courses lack adequate knowledge and practical use of traditional songs of the region, which implicates the necessity of designing new ways of learning about the local cultural and national identity with the purpose of preserving the national tradition and its “popularization” among the young. This task can be accomplished only by a greater inclusion of the traditional songs in the syllabuses of the courses Solfeggio and Musical Culture.

Keywords: musical heritage, traditional songs of the Niš and Leskovac region, cultural identity, teaching solfeggio, teaching musical culture

*Примљено 19. новембра 2015. године
Прихваћено 30. марта 2016. године*